

TÁNCZOS VILMOS

**EGY CSÍKI SZÉKELY FALU
(CSÍKSZENTKIRÁLY)
KÉSZÜLŐ TÁJSZÓTÁRA**
**(szerkesztési elvek és mutatóvány:
a lórtartás tájnyelvi kifejezései)**

KIVONAT: Mintegy két évtizede foglalkozom egy csíki falu, Csíkszentkirály székely tájnyelvének gyűjtésével és a nyelvi anyag szótárszerű rögzítésével. A folyamatban lévő munka kiterjed mind a tájszók, mind a szónál nagyobb nyelvi szerkezetek (szólások, közmondások, helyzetmondatok, köszönésformulák, káromkodások, fohászkodások, csúfolók, szállóigék, népi rigmusok stb.) gyűjtésére és egy tájnyelvi szótárba való besorolására.

Jelen beszámoló ismerteti a terepmunka módszereit, a készülő szótár szerkesztési elveit és a szócikkek szerkezetét. Ezt egészíti ki egy mutatóvány, amely egy adott témakörre, a lórtartásra vonatkozó tájnyelvi kifejezések szócikkeit tartalmazza.

KULCSSZAVAK: nyelvjárások, dialektológia, tájszó, proverbium, Székelyföld, lórtartás

A gyűjtés célja és módja

A magyar nyelvtudomány néhány kitűnő tájszótárral rendelkezik¹, de a legkölteibb és a szókincs nagyságát tekintve is bizonyára a leggazdagabb magyar nyelvjárásnak, a székelynek még nincsen ilyen kézikönyve. Ennek természetesen sok oka van: a nyelvjárás gazdagsága, az adott élethelyzetekhez alkalmazkodó metaforikus élőnyelvi kifejezések változatainak sokasága, a dialektus nyelvtörténeti határainak bizonytalansága. Az okok közé tartozik az is, hogy a székelyek nyelvével foglalkozó 19–20. századi nyelvészeti munkák tömkelegét még áttekinteni is nehéz, nemhogy a bennük fellelhető adtmennyiséget feldolgozni. Mindez azonban nem menti fel a székely tájszótárral adós magyar nyelvtudományt.

Ma, a számítógépes dialektológia (dialektometria) korában elképzelhető, hogy egy nyelvészekből, néprajzkutatókból álló munkacsoport – a nyelvi gyűjtésekre mint a részmunkákra alapozva, továbbá nyomtatásban megjelent vagy archívumokban őrzött írott történeti forrásanyag, például a 19–20. századi néprajzi és nyelvészeti gyűjtések felhasználásával, esetleg újabb élőnyelvi gyűjtéseket is végezve – elektronikusan feldolgozza ezt a hatalmas adtmennyiséget, és az így létrejött adatbázis alapján elkészít majd egy olyan tájszótárt is, amely ha nem is lesz teljes, de kellőképpen gazdag és a székely nyelvjárás egészére nézve reprezentatív lesz. Ilyen nagyszabású tervről azonban egyelőre nincs tudomásom, mindenesetre egyre nő azoknak a magyar nyelvészeknek a száma, akik ma informatizáltan dolgoznak fel székely nyelvjárás adatokat (is).²

Örvendetes, hogy az utóbbi években, évtizedekben több helyi, általában egy-egy székely falura, sőt nagyobb gyűjtési körre kiterjedő nyelvi gyűjtés is

- 1 Itt mindenekelőtt Csűry Bálint *Szamosháti szótárára* (1935), Penavin Olga *Szlavóniai (kőrgyi) szótárára* (1967), Imre Samu *Felsőőri tájszótárára* (1973) és legújabban a Péntek János által szerkesztett két szótárra, *A moldvai tájnyelv szótárára* (2016–2018) és a *Kalotaszegi tájszótárra* (2021) gondolok.
- 2 A digitális technikát a székely nyelvjárás vonatkozásában az elmúlt években Cs. Nagy Lajos alkalmazta eredményesen. A budapesti Geolingvisztikai Műhely kutatói (Vargha Fruzsina Sára, Bodó Csanád, a kolozsvári doktorandusz Both Csaba Attila és mások) ugyancsak informatizáltan dolgoznak fel székely nyelvjárás adatokat.

elkészült³, de a végeredményt tekintve egyikükről sem mondható el, hogy akár csak megközelítőleg is tartalmaznák egy-egy helyi nyelvváltozat élőnyelvi szókészletének és állandó nyelvi kifejezéseinek viszonylagos teljességét. Továbbá vannak olyan, a Székelyföld egészének vagy csak egy-egy falujának, tájegységének szókincsét tartalmazó munkák is, amelyeknek gyűjtési és szerkesztési elvei nem elég világosak, illetve megbízhatók.

Magam alcsíki szülőfalum, Csíkszentkirály élő nyelvének szótárszerű rögzítésével, mégpedig a táji szókincs, valamint az állandósult szókapcsolatok, azaz a szónál nagyobb nyelvi szerkezetek szótárban történő rögzítésével mintegy két évtizeddel ezelőtt kezdtem el foglalkozni. Úgy gondoltam, hogy a meglévő nyelvtudományi eredmények, valamint a ma már történetinek minősülő közelmúltbeli vagy régebbi írott források feldolgozását, szótározását bárki szakszerűen és hatékonyan végezheti, de az élőnyelvi gyűjtés a nyelvközösséghez nem tartozó nyelvészek számára már problematikusabb. A szókincs bizonyos részeit, a kutató által előre meghatározott fogalomköröit – például a népi mesterségek szakszókincsét, a helyneveket, az állat- és személynéveket stb. – egy meghatározott ideig tartó terepmunka keretében viszonylagos teljességgel bárki fel tudja gyűjteni, de ha a mindennapi élet szókincséből és kifejezőkészletéből is minél gazdagabb anyagot akarunk gyűjteni, vagyis a nyelvi rendszer egészét célozzuk meg, ehhez hosszas, éveken át tartó kutatói jelenlét szükséges. Továbbá hasznos, ha a gyűjtő maga is jól ismeri az adott nyelvjárást, az ideális helyzet pedig az, ha a kutató maga is tagja az adott beszélőközösségnek.⁴

Amikor mintegy két évtizeddel ezelőtt, az új évezred küszöbén mindez tudatosult bennem, úgy éreztem, hogy meg kell próbálkoznom egyetlen székely falu, mégpedig csíki szülőfalum, Csíkszentkirály élő nyelvének szótárszerű rögzítésével mind a szókincs, mind az állandósult szókapcsolatok vonatkozásában. A felismerés jegyében a 2000-es évek elejétől alkalmi, de éveken át folytatott nyelvi gyűjtésbe kezdtem. Amikor hosszabb vagy rövidebb időszakokat töltöttem a szülőfalumban, szüleimmel, rokonaimmal, szomszédok-

3 Erről összefoglaló ígérennyel, adatokkal: Péntek 2020, 28–29. A csíki nyelvjáráskutatás történetéről összegzően: Csomortáni 2020.

4 Ugyanígy vélekednek a nyelvészek is. Lásd Hajdú 1986, 3.

kal, falusfeleimmal beszélgetve, mindig tudatosan figyeltem a nyelvre is, és a tájnyelvi szavakat, kifejezéseket lehetőleg rögtön feljegyeztem. A hang- vagy videomagnóval végzett néprajzi gyűjtéseim szöveglejegyzésekor ugyancsak külön kiírtam a népi szövegekben felbukkanó tájszavakat is. Továbbá nagyon gyakran előfordult, hogy különböző élet- és beszédhelyzetekben saját magamnak is eszembe ötlöttek jellegzetes helyi tájnyelvi kifejezések. Ez utóbbi gyűjtési módszert ugyancsak hitelesnek vélem, hiszen születésem óta magam is tagja vagyok a faluközösségnek. A kultúrán belüliség kétségkívül előnyös volt a gyűjtés szempontjából, hiszen így a velem vagy jelenlétemben folytatott beszélgetésekben olyan jellegű nyelvi megnyilatkozásokra is sor került, amelyek külső, kivált városi, „műveltebb” idegen előtt nem hangozhattak volna el. Mindig törekedtem arra, hogy a gyűjtéssel – az általában kézzel történő egyszerű feljegyzéssel – ne zavarjam meg a természetes beszédhelyzetet, és ez hellyel-közzel sikerült is. Kérdőíves gyűjtési módszert egyáltalán nem alkalmaztam.

Az ilyen módon írásban – vagy ritkábban hang-, sőt videófelvételeken is – rögzített nyelvi anyagot folyamatosan számítógépbe vittem, egyre bővítve a készülő helyi tájszótár anyagát. Mind maga a gyűjtés, mind a számítógépes szerkesztés sok örömet okozott számomra, mert a szavakkal való bíbelődés, a jelentések árnyalt világával való tudatosabb szembesülés a megismerés lehetősége is volt, és anyanyelvjárásom sokszínű gazdagságára ébresztett rá.

Az így gyűjtött nyelvi anyagból néhány kisebb közleményt az évek során már megjelentettem⁵, első számú adatközlőm, a 2016-ban 87. életévemben elhunyt édesapám nyelvi megnyilatkozásait, metaforikus kifejezéseit pedig az *Elejtett szavak* című, 2008-ban megjelent könyvem mellékleteként adtam közre.⁶

5 Tánczos 2008b., 2015., 2016., 2017., 2019. és 2022.

6 Tánczos 2008a.

A szótár tartalma

A tájnyelvi szótárak egy adott regionális tájnyelv szókészletének egészét tartalmazzák, a tájszótárak pedig csak a helyi jellegű tájszókat, vagyis az olyan szavakat és állandó nyelvi kifejezéseket, amelyek nincsenek meg a magyar köznyelvben. A készülő csíkszentkirályi tájszótár az utóbbiak közé tartozik. A szótárba felvett szavak többsége ugyanilyen vagy hasonló hangalakban, illetve jelentésben természetesen megtalálható más székely falvak nyelvében, sőt olykor más magyar dialektusokban is. A „csíkszentkirályi” jelző tehát nem jelenti azt, hogy az illető nyelvi kifejezés máshol nem fordul elő, hanem csupán azt, hogy ebben a faluban biztosan megvan.

A készülő tájszótár mindenekelőtt a közösségben ma élő nyelv szavait és állandó nyelvi kifejezéseit tartalmazza, de megfelelő adatolással a falu nyelvének történeti adatait is tervezem majd beépíteni. Lehetőségeim szerint igyekeztem feljegyezni az általam valamelyes mértékben ismert népi mesterségek szakszókincsét is (például szénagyűjtés, állattartás, juhgazdálkodás)⁷, de a helyi hagyományos népi kultúra sok fontos területéről hiányosak az ismereteim (például kőfaragás, csíki festékes szőnyegszövés, gasztronómiai tudás stb.). A már eltűnt vagy eltűnőfélben lévő népi mesterségek szakszókincsének viszonylag teljes körű összegyűjtése olyan időigényes feladat volna, amelyre a terepmunkának ebben a szakaszában nem vállalkozhatom.

Itt jegyzem meg azt is, hogy a közölt nyelvi anyagot illetően semmiféle „szűrés”, szerkesztői öncenzúrát nem alkalmaztam, azaz a nyelvi hűség és teljesség jegyében a szótárba felvettem a durva stílusminőségű kifejezéseket, káromkodásokat vagy a mai ideológiák szerint nem elfogadható, „rég” értékítéleteket tartalmazó állandó nyelvi kifejezéseket is.

⁷ A kaszálás csíkszentkirályi szakszókincsét egyik írásomban már közöltem (Tánczos 2019.). Ez a kisebb munka tudatosította bennem, hogy egy-egy ilyen terület tájnyelvi kifejezései nek a viszonylagos teljesség igényével történő számbavételéhez is hosszú időre van szükség.

A szócikkek szerkezete

A szótár a tájszavakat alfabetikus rendben címszóként közli. A címszó egyaránt lehet valóságos tájszó (amelynek mind a szó hangalakja, mind jelentése eltér a köznyelvitől), jelentés szerinti tájszó (amelynek csak jelentése tér el a köznyelvitől, hangalakja nem) vagy csak alak szerinti tájszó.⁸ Sőt, gyakran előfordul az is, hogy egy adott címszónak sem a tájnyelvi hangalakja, sem a tájnyelvi jelentése nem különbözik a köznyelvitől, de címszóként való felvétele mégis szükséges volt, ugyanis az illető lexéma olyan táji jellegű állandó nyelvi kifejezésekben fordul elő, amelyeket a szótárban ennél a köznyelvi szónál volt célszerű feltüntetni. Az ilyen nem tájnyelvi, hanem köznyelvi címszavak (*farol*, *gyeplő* stb.) szögletes zárójelben vannak. A címszavak szófaji hovatartozását csak akkor adom meg, ha ezt valamilyen sajátos körülmény, például a kettős szófajiság – például: *hízbeli* ~ *hájcbeli* ~ *hajszbeli* (mn v. fn) – indokoltá teszi. Ilyenkor az ismert rövidítéseket (fn = főnév, mn = melléknév, i = ige stb.) használom.

A szótárban az összetételeket – amennyiben valóban tájnyelvi szóképzési alapegységről (lexémáról) van szó – önálló címszóként kezelem. Ennek megfelelően az igék igekötős alakjai is külön-külön címszóként jelennek meg. Ezt az indokolja, hogy az igekötős igéknek nemcsak saját hangalakjuk, hanem saját jelentésük is van, és legfőképpen sajátos állandó nyelvi kifejezésekben fordulnak elő. Ezért messzemenően indokolt az igei alapszótól megkülönböztetve külön kezelni őket, ahol csak utalás történik az adott igekötőkre, amelyek az illető igével összetételt alkotva minden tekintetben önálló, teljes értékű lexémát hoznak létre.

A szócikkben a kövér betűvel szedett **címszó** után félidézőjelben a helyi jelentés körülírása, majd idézőjelben és kurzív betűvel egy vagy több példamondat következik. Többjelentésű tájszók esetében a jelentések és a hozzájuk tartozó egyéb információk (példamondatok, magyarázatok stb.) számozva követik egymást. Ha a címszó nagyobb frazeológiai egységekben (szólások, köz-

8 A tájszó fogalmáról és osztályozásáról: Péntek 1972.

mondások, helyzetmondatok, köszönésformulák, káromkodások, fohászko-
dások, csúfolók, szó értékű szólások, időjárásai megfigyelések, szállóigék, népi
rigmusok stb.), igei kifejezésekben és rövidebb nyelvi szerkezetekben, például
külön- vagy egybeírt összetételekben is előfordul, ezeket **Fr.**, **Kif.** és **Sz.** jelzés
után a megszámozott jelentésegységen belül kövérített kurzív betűvel adom
meg, ugyancsak tisztázva és amennyiben szükséges, külön példamondatokkal
is illusztrálva ezek jelentését. Ha a címszó egésze vagy valamely része néprajzi
vagy valamilyen nyelvi magyarázatot igényel, ezek **Nr.** és **Ny.** rövidítések után
normál betűvel következnek a szócikk vagy az ezen belüli jelentésegység végén.
A gyakorító igealakokat (**Gyak.**) és a kicsinyítő névszói alakokat (**Kics.**), ahol ez
a szokványostól való eltérés miatt szükségesnek látszik, ugyancsak megadom.

A címszavakban – más szótárakhoz hasonlóan – az igék alanyi ragozású
alakjait adom meg, de a köznyelvtől való eltérések esetében néhol szükségesnek
mutatkozott a tárgyas alapalak feltüntetése is (*hajlitt-hajlittsa, gyóntat-gyón-
tassa*). Abban az esetben, ha egy-egy szó ragozásának tájnyelvi paradigmaso-
ra erősen eltér a köznyelvitől, az ilyen címszavakat követően ezt is szükséges
volt megadni. Ilyenek például a személyes névmások tájnyelvi ragozott alakjai
(*ëngëm~ingëm, töllem, véllem, enyim* stb.).

A lejegyzés során a legfőbb elvem az volt, hogy mindig az élő nyelvjárá-
si ejtés pontos visszaadására törekedtem, de csak az ún. „nagyolt” nyelvjárási
lejegyzést alkalmaztam. Megtartottam a kétféle *e* hang jelölését, azaz a nyílt *e*
mellett mindig jelöltem a székelyben jelentéseket megkülönböztető zárt *ë* han-
got is ([ti] *mëntëk* ~ [ők] *mëntek* ~ [vízből, bajból valakit] *mentëk* [utóbbi csak
Háromszéken]). Jelöltem a köznyelvitől eltérő hosszúságú magán- és mással-
hangzókat, de egyéb részletektől (például a félhosszú, kissé labiális/illabiális ej-
tés stb. jelölésétől) eltekintettem. Nem jelöltem a részleges hasonulásokat (pél-
dául nem követtem az *eszt, aszt* típusú jelölést), az összeolvadásokat (például
nem *hajcsa*, hanem *hajtsa*) és a csak ejtésben érvényesülő teljes hasonulásokat
(nem *szájjon*, hanem *szálljon*), hiszen a szóelemző írásmód elvének megfele-
lően ezeket a mássalhangzó-egymásrahatásokat a köznyelvi írásban sem jelöl-
jük. Ugyanígy nem jelöltem a magánhangzóközi helyzetben általánosan jelen
lévő hangűrtöltő *j*-t (nem *fijaji*, hanem *fiai*). A sztenderd magyarhoz hasonlóan
megtartottam az *ly*-t, amelynek a székely nyelvváltozatokban mindig *j* a hang-

értéke (nem *ojan*, hanem *olyan*). Jelöltem viszont a magánhangzóközi helyzetben Csíkban gyakran hosszan ejtett mássalhangzókat (*reglőtakaritás*, *immád-ságos*), a szókezdő szótagban gyakran megnyúló magánhangzókat (*szűgyhám*, *ügyes*), hiszen ezek helyi tájnyelvi sajátosságok.

Lévéen, hogy az élő nyelv állandó változásban van, és ez a változás ma a Székelyföldön is a bizonyos régiesebb nyelvi jelenségek visszaszorulását, sőt teljes eltűnését is jelenti, így a gyűjtés során a beszédhelyzet függvényében magam is egyaránt találok mind az archaikusabb, mind a mai magyar köznyelv hatását mutató ejtésváltozatokkal. Ilyen esetekben a címszavakban mindkét (vagy adott esetben ennél is több!) ejtésváltozatot közlöm, előbb a régiesebb, eltűnőfélben lévő, majd az újabb, terjedőben lévő alakváltozatot adva közre (*csitkódzik* ~ *csitkózik*).

Minden szótár betűrendbe állított szavak és kifejezések gyűjteménye. Maga a nyelv ellenben, amelyből a szótár építkezik, és amelyet reprezentálni hivatott, nem ismeri az alfabetikus rendet, hanem a maga törvényei szerint egyetlen összefüggő rendszerként működik. Ezért a jelen szótár szócikkeinek végén található *utalásoknak* (→) igen nagy a szerepük, hiszen a szótár használója így juthat el a szócikkben megvilágított nyelvi jelenséggel kapcsolatban álló más nyelvi jelenségekhez. A szótárban található utalások kétségkívül növelik a szótár redundanciáját, de a minél jobb használat érdekében ezekre nagy szükség van. Annál is inkább, mert munkámat nemcsak nyelvészeknek, néprajzkutatóknak és más szakembereknek, hanem az érdeklődők szélesebb körének szánom, akik eligazítása mindenképpen szükséges. A szótárban egy-egy szócikk végén a következő utalástípusokkal találkozunk:

- a. Mivel a szótár címszavainak egy része olyan tájszó, amelyeknek hangalakja erősen eltér a köznyelvi hangalaktól, és az illető szó lexéma volta csak ebben a tájnyelvben nyilvánvaló, ezért a megkereshetőség érdekében ilyen esetekben szükséges volt a megfelelő alfabetikus helyen a köznyelvi alakokat is felvenni a szótárba, és itt utalni a címszóként szereplő tájnyelvi lexémára. Például: [össze-] → össze- (igekötő), [**csirke**] → *csürke*, [**kulcs**] → *kócs* stb.
- b. Az igei címszók végén utalás történik az összes igekötős összetett szóra, amely az igei alapszóból származik, és amely a szótárban önálló címszóként

szerepel, továbbá utalunk az igei alapszóval összefüggő más igei tájszókra is (**berrég** (juh) → *még~, bërgik, bërrëghetnék*).

- c. Arra a címszóra, ahol egy adott állandó nyelvi kifejezés (szólás, közmondás stb.) részletes magyarázata megtalálható, minden benne szereplő, meghatározó fontosságú főnévnél (másik címszónál) történik utalás. Az utalásnál zárójelben maga az állandó kifejezés is megtalálható, de itt csupán tájékoztató jelleggel, magyarázat nélkül. Például: [**bőr**] → állat (*Ha állatot tartasz, rúdat és tarts a bőrnek!*)
- d. Gyakran találunk utalást olyan további címszavakra is, amelyek a szócikkben szereplő szó jelentését még inkább megvilágítják. Ez különösen a néprajzi jelenségek esetében fontos, ugyanis a tágabb kontextuális összefüggés ismeretében még pontosabbá, árnyaltabbá válik egy-egy szó, kifejezés jelentése. Például: **ekekabala** → **fëlkabaláz**; **hajtókert** → **hitës**.
- e. Ha egy tájszónak olyan alakváltozatai vannak, amelyek a szótárban egymástól távolabb esnek, akkor az alakváltozat(ok)nál utalunk a címszóként szereplő „főnek” minősített alakváltozatra, ahol a magyarázat is megtalálható. Például: **hájcbeli** → **hízbeli**.

A szócikkek megszerkesztésének ez a módja *A moldvai magyar tájnyelv szótára*⁹ szerkesztésekor Péntek János által alkalmazott módszerhez és általában a kolozsvári nyelvföldrajzi iskola szótárszerkesztő gyakorlatához, elveihez áll a legközelebb.

Miért van szükség egy ilyen szótárra?

A szótárszerkesztés munkáját ma is folyamatosan végzem, sőt ennek a munkának igen jelentős része még hátra van. Tudatában vagyok annak is, hogy egy ilyen szótárt befejezni soha nem lehet, de egy idő után mégis le kell majd zárnom. A szótár anyaga jelenleg mintegy 600 ezer betűleütés, de ez a terjedelem jelentősen növekedni fog a már kézzel feljegyzett nyelvi gyűjtéseim anyagának

9 Péntek 2016–2018.

további bevezetésével és a kifejezetten Csíkszentkirályról szóló, nyelvi szempontból is hiteles más néprajzi gyűjtések, valamint más történeti nyelvi adatok feldolgozásával.

Tudatában vagyok annak is, hogy a nyelv nem a szótárakban, hanem az élethelyzetekben él. A szótárak mindenekelőtt a nyelvészek és más kutatók számára készülnek, és magát az élő nyelvet nagyon kevésbé befolyásolják. Ennek ellenére a szótáraknak, így a nyelvjárási szótáraknak is, akár a nyelvtudományon kívül is megvan a maga szerepe, jogosultsága. Jó, ha a tájnyelvi kifejezéseknek van olyan adattára, amelyben mind a nyelvész, mind a kultúra iránti „egyszerű” érdeklődő megtalálja azt, amit keres.

Mutatvány – A ló tartás tájnyelvi kifejezései¹⁰

[állat] **Fr. Ha állatot tartasz, rúdat és tarts a bőrnek!** 'aki állatot tart, akár mikor számíthat az állat elhullására, pusztulására is'

bégyöz 'büszkén, hivalkodóan jár, kelletti magát, magára vonja a figyelmet' (ló, női személy) „A ló se mind ló. Az úton úgy bégyöznek, s mikor a nehez terüvel mēnni kell, curukkolnak.” „A léányok mind ott bégyöztek az úton vasárnap délután.”

béhajt – behajtsa 'elhajt állatot a tilosból' „Ha a marhákot a hitésék behajtották a vetésből a hajtókertbe, fizetni kellett értik!” → **hajtókert**

bézör ~ bézür 'mohón iszik' (állat vagy ember) „A tehen szonnyas, erőst zőri bé a vizet.” „Égy béfaló falást nem étt, csak zőrté bé a pálinkát.”

bogárodzik ~ bogározik 1. 'legyek, bögölyök csípései miatt ide-oda futkos' (állat, leginkább szarvasmarha) 2. 'ide-oda szaladgál' (gyerek) „Hova a sújba bogárodzol annyit?!” → **el-**

[bőr] **Kif. A bőre a rúdra kerül.** 1. 'elpusztul, megdöglik' (állat) 2. 'meghal' (ember) (durva)

→ **állat** (Ha állatot tartasz, rúdat és tarts a bőrnek!)

cocó 'ló' – Gyermeeknyelvi szó.

¹⁰ A mutatvány nem tartalmazza a témával érintkező területek, fogalmi körök nyelvi anyagát (például közlekedés, szállítás, gazdálkodás, ruházkodás stb.).

cocókázik 1. 'lovagol' 2. 'lószekérrel szekerezik' 3. 'járművel ide-oda jár' (gúnyos) „*Vajon még meddig cocókázunk?!*” – Gyermeeknyelvi szó.

cocókáztat ~ cocóztat – cocókáztassa ~ cocóztassa 1. 'lovon sétáltat' 2. 'lószekérrel szekereztet' 3. '(járművel) magával visz' „*Akkor kellett cocókáztatni Szērédába, amikor neki kedve szottyant.*” – Gyermeeknyelvi szó.

curuk(k)! (lónak) – Ló hátráltatására használt szó. **Kif. Curuk(k) hátra!; Hí curuk(k)!**

curuk(k)ol 'hátrál' (ló, ember) → **hátra~**, **ki~**, **neki~**, **oda~**, **vissza~**

curuk(k)oltat – curuk(k)oltssa 'hátrálásra kényszerít' (lovat) → **hátra~**, **ki~**, **neki~**, **oda~**, **vissza~**

csá! 'jobbra tarts!' (állatterelő szó: ló v. szarvasmarha számára) – Változatai: *csa!*
csa-csa!

csábeli ~ csás 'bal oldalra befogott, tehát jobbra forduláskor ostorral ösztökölt állat' (ló, tehén, ökör) → **hízbeli**

csára 'jobbra' (ló v. szarvasmarha mozgására vonatkoztatva) „*Szűk a hely, csára tudsz csak békfordulni.*” → **hájcra**

[**csikó**] → **csitkó**

csitkó 'csikó' **Nr.** A kiscsikót a sörényébe font piros szalaggal védik a szemmel való rontástól (igézéstől).

csitkódzik ~ csitkózik – csitkóddza ~ csitkózza 'csikózik' „*Mikor csitkódzik a kancád?*” → **mög~**

csitkódzó ~ csitkózó 'vemhes' (ló)

csitkol (vkivel) 'idősebb vagy tekintélyesebb személlyel jár, nem marad el tőle' (leginkább gyermek) „*A gyermek örökké ott csitkolt az anyjával.*” „*Én nincs mit ott csitkoljak a pappal, méhet házszöntelni a cigányokhoz egyedül és!*”

csök(e) ~ csög(e) 'ló nemi szerve' „*Ha a lovat csipi a légy, füstölni kell mellette, s valaki legyezze a csökit.*”

csökbér ~ csögbér 'nemi közösülés fejében a férfinak nő által adott fizetség' „*Marikának az agyán van a porckopás, hogy képes ilyen drágán megfizetni annak a románnak a csökbért.*”

déllő ~ dérlő 'állatok déli pihentetésére szolgáló bekerítetlen, általában árnyékos hely legelőn' – **Ny.** Az *l* helyetti *r*-es ejtést helyi nyelvjárási sajátosság magyarázhatja. Analógiák: *alsó ~ assó ~ arsó, első ~ erső, Karsa.*

ekekabala 'ekecsúsztató' **Nr.** A szekér kímélése céljából, amikor ekével mentek szántani, a szekeret nem vitték ki a határba, hanem az ekét „felkabalázták”: két karóból kecskelábat készítettek, úgy, hogy a karók egyik végét összeillesztették. Ezzel az *ekekabalának* nevezett V alakú alkalmazhatósággal az ekét felemelték, hogy ne a földön csússzon, amíg kiértek a szántóföldre. → **félkabaláz**

elfarol 'nem akar húzni, félreáll' (ló v. szarvasmarha)

elfartal (vmi mellől) 1. 'a farát félrehúzza vmi mellől, pl. nem veszi fel a terüt' (ló v. szarvasmarha) 2. 'gyáván, sunyin félreáll vmi mellől' „*Végül elfartalt mindénki, s én egyedül maradtam.*”

elhibádzik ~ elhibázik 'terméketlenné, magtalanra lesz' (állat, asszony) „*Égy olyan sportoló, súlyemelő nő osztán végül nem hibádzik-ë el a sok sportolástól!*” → **hibás**

[**farhám**] 'lőhám hátsó, faron fekvő része' **Kif. Farhámba ül.** 'megmakacsolja magát' „*A gyermek farhámba ült, még csak azért sem akar tanulni.*” - **Nr.** A húzni nem akaró makrancos ló beleült a farhámba, megmakacsolta magát.

farkal (vki után) 'követ valakit, nem marad el tőle' „*A gyermek egész nap ott farkalt az anyja után.*” - Úgy követi, mint a fark az állatot: ide oda jár, de tőle nem marad el.

[**farok**] **Fr. Farka válogassa** (= válogatja!) **a szitát.** 'az eredet, az alapanyag meghatározó jelentőségű, különbség van a dolgok között; rossz alapanyagból nem készülhet jó dolog' **Nr.** A fátyszita készítéséhez lószőrrel használtak. A lószőr milyensége döntő módon határozta meg a belőle készült szita minőségét. A szólást a különbségtétel érzékeltetésére használják. **Kif. Félbogozza a farkát [s elményén].** 'büszkén, magát kicicomázva elmegegy' „*Égy darabig dógozott velünk, de osztán egyszër csak félbogozta a farkát, s elmënt.*” **Nr.** Az ünnepi fogatba (pl. lakodalomba) befogott vagy ünnepi lovaglásra felkészített ló farkát befonták, „félbogozták”, és úgy indultak el vele.

[**farol**] 'a farát félrefordítja, nem akar húzni, farol' (ló v. szarvasmarha) „*Farol a ló.*” → **el~, félre~, helyre~, ki~, oda~, vissza~**

fartal 'farol' (ló v. szarvasmarha) **Kif. Farta, nye!** Állatterelő indulatszó, a tehenet állítják így félre. → **el~, félre~, helyre~, ki~, mäg~, oda~, vissza~**

fartaltat – **fartaltassa** 'lovat v. szarvasmarhát hátraleptet' → **helyre~**, **még~**, **oda~**, **vissza~**

félhámoz (lovat) 'ráhelyezi a hámot, felszerszámoz' „*A lovak fél vannak hámozva, lehet indulni.*”

félkabaláz 'ekekabalára helyez' → **ekekabala**

féllovász[ol] (vkit vmire) ~ **féllovássza magát** (vmire) 'felbiztat, fellelkesít vkit vmire' „*Féllovászoltuk magunkot, hogy menjünk el mű és nyaralni a Büdösbe.*”

fél[l]refarol 1. 'nem akar húzni, félrefarol' (ló v. szarvasmarha) 2. 'nem a közös ügy érdekében tevékenykedik, külön utakon jár'

fél[l]refartal 'félrefarol' (ló v. szarvasmarha) 1. 'a farát félrehúzza vmi mellől, pl. nem veszi fel a terüt' (ló v. szarvasmarha) 2. 'nem áll ki állhatatosan vmi mellett, feladja előző álláspontját, helyzetét'

[**gyeplő**] **Kif. Bécsapja/béengedi a gyeplőt a lovak közi.** 'szabadjára enged, nem tart féken' „*Amelyik a gyeplőt a lovak közi béengedi, az sonyorog, kénlódik s szenved.*”; **Tartsa a gyeplőt.** 'féken tart' „*Ha a gyeplőt nem tartod szorossan, ez a kölyök félül egészen a fejedre.*”

[**hág(ik)** – **hágja**] 'nagyobb állat hímje (csődör, bika, kos) nőtényével párosodik' → **még~**

hágat – **hágassa** 'nagyobb nőtényállatot (főként kancát) párosztat' → **ki~**, **még~**
hághatnék 'párosodhatnék' (csődör) → **sárlik** (kanca)

hájc 'előre tarts!' (állatterelő szó; ló számára)

hájc, hí! 'előre indulj' (állatterelő szó; ló számára)

hájcbeli → **hízbeli**

hájcra ~ **hájszra** 'balra' (csak lóra használva) → **csára**

hájszbeli → **hízbeli**

hajtókert 'a tilosban legeltetett és a hitések által behajtott lovak vagy más állatok megőrzésére szolgáló, a falu köztulajdonában lévő kert' „*Ne keresd a lovam, / met bé vagyon hajtva, / szénkirályi hajtókertbe / szépen szól a cséngő rajta.*” (népdal) → **hités**

[**hám**] → **farhám**, → **szűgyhám**

hátracuruk(k)ol 'hátrál' (ló, ember)

hátracuruk(k)oltat 'hátrálásra kényszerít' (lovat)

helyrefarol 1. 'felveszi a húzáshoz megfelelő pozíciót' (ló v. szarvasmarha) 2. 'felhagy az ellenkezéssel, elfoglalja a helyét'

helyrefartal 1. 'a helyére áll' (ló v. szarvasmarha) 2. 'visszatér eredeti álláspont-jához, helyzetéhez' „Az Istennek se akart helyrefartalni, úgylágy végül ki kellett rugni.”

hibás 'terméketlenné, magtalaná vál't' (állat, asszony) → **elhibádzik** ~ **elhibázik**

hités 'határpásztor' **Nr.** Aki „hitet tett”, az felesküdt a feladat elvégzésére.

hízbeli ~ **hájcbeli** ~ **hajszbeli** (mn v. fn) 'jobb oldalra befogott, tehát balra forduláskor ostorral ösztökélt ló' „A hízbeli mellé csábelit fogtak bé örökké.” „A hízbeli mēnyēn a sánc széjjin, s a csábeli mēnyēn az út közepin. Ez így van, akár marha, akár ló.” **Nr.** A hízbeli terminust szarvasmarhákra (tehén, ökör) is használják, a hájcbeli csak lóra érvényes. Arany János Toldi című költeményének IV. énekében: „Itt hagynád a Bimbót s Lombárt a hajszását, / Kiknek hét vásáron sem találni mását?” → **csábeli**

jártást/jártásba vész(ēn) 'határozottan, gyorsan megy vmi felé' (szarvasmarha vagy egyéb állat) „A tehenyēk ēgy darabnēg jól ēttek itt, de osztán ēccēr mēg-indultak, s jártást vették vót, úgylágy alig értem vót ōköt utol.”

kabala → **ekekabala**, → **csērkaabala**

kabalahúgy 1. 'kanca vizelete' 2. 'állott, poshadt v. meleg ivóvíz' „Én ebből nem iszom, met ez tiszta kabalahúgy!”

[kár] **Kif. Kárré vall (vmit).** 'kár éri, elpusztul valamije' (leginkább állat) „A kancám lába eltörött, kárré vallottam.”; **Kárt vall.** 'kár éri' „Sok kárt vallottunk, de kilábaltuk.” **Nr.** A székely faluközösség az egyént ért nagyobb károkat részben vagy egészen megtérítette. A kárbevallás után erre kijelölt személyek (ún. *kárlátók*) bizonyosodtak meg a bevallás valóság tartalmáról.

kárvallott 1. (mn v. fn) 'olyan személy, akit kár ért' 2. (mn) 'kárrá vallott, elpusztult (nagyobb állat)' **Sz. kárvallott állat** „A kárvallott állat húsából ne ēgyél, mert a gyermeknek a testyin kijő az, amibe mēgszēnvedett az az állat.” **Nr.** Érintkezésen alapuló mágiáról van szó. → [kár] (*Kárré vall.*)

késefa 'hámfa' „A kesefával ütték vót mēg (= agyonütötték).”

késleg 'csak a hámfával' „Csak úgy késleg jöttem a lovaimval.” – **Nr.** Akkor használják a kifejezést, ha a hámba befogott, felszerszámozott ló után még nem

kötötték oda a szekeret, szánt, ekét stb., de már közlekednek vele.” → **félhámoz**

kicuruk(k)ol ’kihátrál’ (ló, ember)

kicuruk(k)oltat – kicuruk(k)oltassa ’kihátrálásra kényszerít, késztet’ (lovat)

kifarol 1. ’nem akar húzni, félrefordítja a farát’ (ló v. szarvasmarha) 2. ’nem vesz részt tovább vmiben, félreáll vmi mellől’

kifartal 1. ’farát áthelyezve elhagyja a helyét’ (ló v. szarvasmarha, pl. igavonáskor nem veszi fel a terüt) 2. ’nem vesz részt tovább vmiben, félreáll vmi mellől’

kihágat – kihágassa ’nagyobb nőstényállatot (főként kancát) pároztat’ „*A lovamot kihágattam.*”

kóst ’takarmány’ „*Van-é elég kóst a csúrbé tavaszig?*” **Sz. ződ kóst** ’zöldtakarmány’

[**kötőfék**] **Kif. Kihúzzák a kötőféket a fejből.** ’szabad lesz, elbocsátják (pl. a munkahelyéről)’ „*Szegénnek mahónap húzzák ki a kötőféket a fejből.*”

[**ló**] **Fr. A ló és szívesebben elményen háromszor herehordani, mind éccer a lakadalomba.** – A lónak lóherehordáskor bőségesen enni adnak, a lakadalomban pedig csak hajtják, és hetvenkednek, ágálnak vele.; **A lovat s az asszont úgy szeresd, hogy ne tudja.** – Ti. visszaél vele, ha észreveszi a feltétlen szeretetet.; **A lónak s a fehérnépnek ne higgy!; Immádságos könyved lennék, de lovad nem!** – Durva fogatosra mondják, aki nem használja az imakönyvét, és kegyetlenül bánik a lovával.; **Ha egy lovad van, a másik te vagy.** ’az egyeslovas embernek a másik ló helyett is dolgoznia kell’; **Ha nem kergetsz, kiviszlek a világból!** ’meg kell kímélni a lovat, emberségesen kell bánni vele, és akkor jól szolgál’; **A ló ha kettőt szarik egymásra, az egyik adósság.** ’a lovat állandóan hajtani, használni kell’; **Vagy a ló szájának vagy a ló lábának, de valaminek örökké mēnni kell.** ’ha a lovat nem hajtják, akkor etetni kell’ – A lótartásnak csak akkor van haszna, ha hajtják az állatot.; **Elfut vele a ló.** 1. ’elhiszi magát, gögös lesz’ 2. ’vmilyen káros szenvedély rabja lesz’; **A ló se mind ló.** ’a látszatra egyformán hasznos, értékes dolgok sem egyformán hasznosak, olyan is van, amelyik teljesen használhatatlan’; **A ló és mégbotlik, pedig négy lába van.** ’bárki tévedhet’; **Ésszeállnak, mind a lovak az árnyékba.** ’vadházasság, törvénytelen kapcsolat férfi és nő kö-

zött'; *Amelyik ló visszafelé húzza a szekeret, avval nem érdemés.* 'válassz olyan társat, akivel közösek a céljaid'; *Amelyik ló jobban húz, azt ütik.* 'azt dolgoztatják, aki amúgy is jól dolgozik'; *Úgy elveri, mind szódás a lovát.* 'nagyon megveri'; *Annyit kér egy lóétt, mind az ördög az anyjáétt.* 'drágán árulja a lovát' (vásárban); *A lovat, ha nem jól tartod, a karó s a csákány a hátodot mēgēszi.* 'a rosszul tartott gyenge lóval nehezebb a fogatos munkája' „Ez Tánczos Káruj bá mondása vót, ő sokat járta lóval az erdőt.”; *Beléjött, mind a ló a fingásba.* 'megszokta, rutinosan végzi'; *A fejérnépet fasszal [s lovat zabbal] nem lehet mēgijeszteni.*; *Krisztus urunk az elszállt legényétt s az egyeslovas embérétt nem szēnvedétt [me szēnved az magáétt eleget].* 'a felesége családjánál élő férj sorsa nehéz'; *Március a kehēs lovat s a kehēs embéert mēgvallassa.* 1. 'a márciusi hideg időben előjön a betegség' 2. 'a télutó legyengíti a beteg embert és a beteg állatot, kérdésessé válik a túlélésük'; *Ha ló nincs, a számár és jó.* 'a gyengébb megoldást is el kell fogadni'; *Légy ügyes, mind apád, / lopd el a más embēr lovat!* – Rigmus. Gúnyos. A lólopást erkölcsileg nagyon negatívan ítélték meg.; *Nēz belé, mind a varjú az üress lófejbe.* 'már kiürült edénybe vagy egyéb, valamikor értékes dolog tartalmazó tartályba néz, ott még valamit keres'; *Vērēss kutya, vērēss ló, vērēss embēr egy se jó.* 'a vörös hajú ember rosszféle'. *Sz. akaratos ló, fejér ~ fehér ló, feteke ~ fekete pej ló, kehēs ló, kesely lábú ló, makrancos ló, piros-pej ló → gyeplő* (Bécsapja/béngedi a gyeplőt a lovak közi.)

lócsics! ~ **lócsicst!** 1. 'semmi' „Azt kapsz, lócsicst!”; 2. 'tagadás, tiltás' „– *Én elmennék most valahova... – Lócsicst! Nem mēnsz most te sehova!*” – Verbális gesztus, amelynek jelentése lehet tagadás, tiltás, legyintés stb.

[lófasz] **Fr. Van, akinek a lófaszt a hátába vágják, s mégēs a seggibe szökik!** 'van, aki mindig szerencsés, minden előnyére válik, még a kezdeti szerencsétlenség is javára fordul, a sors nem tud kárt okozni neki'; **Kerthēz/falhoz vert lófasz.** 'bágyadt, gyenge, beteg, esetleg másnapos' (személy) „Akart vóna dógozni ő és, de olyan vót, mind egy kerthēz vert lófasz.” „Olyan gyēnge, mind a falhoz vert lófasz.”; **Lófasz [s esti fény]!** – Helyzetmondat, abszurd kép. Egyfajta verbális „legyintés”, gesztus. Körülbelüli jelentése: 1. 'nem lesz abból semmi, nem válik be, nem történik meg' 2. 'nem ér semmit!'; **Kētyēg, mind a lófasz a tokjába.** – Abszurd kép. Jelentése: 'nagyon ideges, reszket'.

lóganyé 'lótrágya'

lóhalálába 'sietve' „*Idejött nagy lóhalálába, éppen csak megmondta, s futott és el.*”

[**lőháton** ~ **lőhátról**] **Kif. Lőháton mēnyēn.** 'gyorsan halad, múlik' „*Lőháton mēnyēn az üdő.*”; **Lőháton** ~ **lőhátról vēszi.** 'könnyen, komolytalanul nem-törődöm módon vesz valamit, oda se figyel' „*Lőháton van véve az és, ami itt bent a faluba van, hát még az erdőn!*”; **Lőhátról beszél.** 'dölyfösen, sietve, nyeglén beszél'

lópocogó 'pöfeteg' (gomba)

lópor (csak kifejezésekben) **Kif. Benne van a lópor.** ~ **Lóporos.** 1. 'rosszféleség, kutyaság van benne' 2. 'makrancos, kiszámíthatatlan természetű' „*Látod-ē milyen kicsike, s má hogy benne van a lópor!*”

lórúd 'lovasszekér rúdja' „*Apósomot a lórúd vége a kapuhoz odaütöte vót, s osztán egy életén keresztül síndétt.*”

mēgcsitkózik ~ **mēgcsitkózik** 'megellik (ló)'

mēgfartal (vkinek) 'a farát odafordítja közösüléshez' (állat, női személy) „*A mű legényünk búghetnék, s a magik lejánnya, ha mēgfartalna neki.*” (paródia, lakodalmi rítuszöveg)

mēgfartaltat (vmit, vkit) 1. 'hátraléptet, visszahőköltet' (lovat v. szarvasmarhát) „*Fartaltasd mēg egy kicsitt a lovadot.*” 2. 'visszafordít, visszaléptet vkit' „*Mű itt hējába szökdösünk, met kicsin vagyunk, s osztá végül münköt és mēgfartaltatnak.*”

mēghág 'nagyobb állat hímje (csődör, bika, kos) nőtényével párosodik' – **Nr.** A hiedelemvilágban a „meghágás” az ördög tulajdonsága, az emberi test birtokbavételét jelenti. A felcsíki Csíkszentdomokoson a haldokló mellett így fohászknak: „*Menj ki én lelkem a testből, szabadíson meg az Úrjézus a Sátán karmaiból, hogy ne hághasson meg!*” (Balázs Lajos csíkszeredai néprajzkutató gyűjtési adata)

mēghágat – **mēghágassa** 'nagyobb nőtényállatot (főként kancát) pároztat' „*A ló mēg van-e hágatva?*”

mēgkantéroz (vkit) – **mēgkantérozza** 'elvarázsol, elbájol' „*Irén néni úgy mēgkantérozta Adélnát, hogy a lejánka minden vasárnap odajő hēzza.*” – **Nr.** A veszélyes női hiedelemlények (boszorkányok, szépasszonyok) kantárt ütöt-

tek a férfiak fejébe, és ezzel elvarázsozták, például lóvá változtatták őket, majd lovagoltak rajtuk.

[**mégpatkol**] Fr. *Még lehet mēnet közbe patkolni.* 'lassan, lomhán, lustán jár' **nekicuruk(k)ol** 'valami mellé odahátrál' (ló, ember) **nekicuruk(k)oltat** 'valami mellé odahátráltat' (lovat) „*A buglyának jól neki kell curukoltatni.*”

[**odafarol**] **vmihez/vkihez** 1. 'helyes pozíciót vesz fel a húzáshoz, pl. a farát a rúd mellé teszi' (ló v. szarvasmarha) 2. 'odaáll vmi mellé' „*Osztán mégēs odafaroltattak münköt es, s muszáj vót béállani a kollektivbe. Akartuk vagy nem, de végül csak (= mégiscsak) odafaroltunk.*”

odafartal (vhová) 1. 'odafarol' (ló v. szarvasmarha) 2. odaáll vki/vmi mellé **odafartaltat (vmit/vkit vmihez/vkihez)** 1. 'lovat v. szarvasmarhát a farát összökélve a helyére állít' 2. 'odaállít vkit vkihez v. vmi mellé'

pacérozik ~ pacírozik 1. 'vidáman futkosik' „*Pacéroztak a bornyúk, amikor kicsaptuk.*” „*A ló az udvaron pacérozik.*” 2. 'büszkén, fellengzősen járkal' „*Ott pacíroztak az úton vasárnap a nagymise után.*”

[**paripa**] Fr. *A száz pēngős paripa es mēgbotlik.* 'bárki követhet el hibát'

[**patkó**] Kif. *Kotyog rajta a patkó.* 'beteges, halni készül'; *Lerúgja a patkót.* 'meghal'; *Ēsszerugja patkót (vkivel).* 'konfliktusba kerül vkivel' → **mégpatkol**

[**patkószög**] Fr. *Úgy mēgütlek, hogy egy hétig patkószöget fingsz!* (tréfás fenyegetés)

regló 'leelő' „*A lovam ki van csapva a reglóre.*”

reglótakarítás 'leelőtakarítás' „*Reglótakarittani vótunk, akkor történt.*” Sz. *tavaszi reglótakarítás* Nr. A székely faluban kötelező társasmunka volt a leelők kora tavaszi, hómenés utáni takarítása. Ilyenkor fejszével kivágták a leelőn felnövő bokrokat, például a borókafenyőt.

[**sárlík**] (kanca) 'ivarzik, kimutatja a párosodásra való készségét, közöszlni akar' - Ilyenkor váladék jön el tőle, agresszív.

[**szőr**] Fr. *Kényēs a szöre.* 'sértődékeny' „*Az anyóssának igen kényēs a szöre, nem lehet neki akármit mondani.*”; *A szőrös felire esik.* 'szerencsés, jól sikerül neki vmi' „*Na, most az egyszēr mü es a szőrös felünkre estünk!*”; *Szörvel szórt [csērél].* 'vmit mindenestül odaad vmiért, amit ugyancsak minde-

nestül fogad el' „A házból blokkba (= tömbházlakásba) kötözött, úgy, hogy szőrvel szőrt csérelt.” - A szólás eredetileg állatok egymással való elcserélésére vonatkozott.

szűgyhám 'a hám elülső, melli része' **Kif. A szűgyhám feszül.** 1. 'akar valamit' 2. 'nemi gerjedelem' „A fiam má a lőányokhoz jár, met nála és a szűgyhám feszül.”

visszacuruk(k)ol 'meghátrál' (ló, ember – átvitt értelemben is) „Innen nekünk most má nem lehet visszacurokkolni.”

visszacuruk(k)oltat 'hátrálásra kényszerít' (lovat, embert – átvitt értelemben is) „Én biza tégédét most visszacurukoltatlak, met ebből vásár nem lész!”

visszafarol 1. 'nem akar húzni, visszahőköl' (ló v. szarvasmarha) 2. 'visszatér korábbi álláspontjához, helyzetéhez' (ember)

visszafartal 1. 'visszahőköl, visszafele indul' (ló v. szarvasmarha) 2. 'visszatér korábbi helyére'

visszafartaltat 'lovat v. szarvasmarhát hátráléptet'

zabola 1. 'zabla' 2. 'herpesz, a száj kipállása' **Kif. Zabolás a szája.**

zabolavas 'zabla'

zabos 'mérges' (ember v. állat)

zabostarisnya 'zabostarisznya' **Fr. A ló és odfut, ahol a [zabos]tarisnyát ráz-zák.** 1. 'az emberek azzal tartanak, aki valamilyen jóval, jövedelemmel kecsegteti őket' 2. 'félrelépés nemi kapcsolat magát kívántató, felajánló nővel'

zsámbás 'lábfejős, rossz járású' (ló, ember) „A zsámbás ló és olyan, hogy nehezen indul még, de ha mögindul, beléjő.”

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Csomortáni 2020.** Csomortáni Magdolna: A csíki nyelvjáráskutatás történetének főbb mozzanatai. In: Péntek János – Visy Zsolt (szerk.): *Hagyomány, változatosság és változás a székely nyelvjárásban*. (Énlaka-konferenciák VII.) Pro Énlaka Alapítvány – Nemzetstratégiai Kutatóintézet – Pécsi Tudományegyetem, Énlaka – Budapest – Pécs, 2020. 125–134.
- Hajdú 1986.** Hajdú Mihály: Útmutató állandó szókapcsolatok gyűjtéséhez. *Honismeret*, XIV. (1986) 4. sz. (melléklet).
- Péntek 1972.** Péntek János: A tájszók leíró szempontú osztályozásáról. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények*, XVI. (1972) 2. sz. 231–241.
- Péntek 2020.** Péntek János: A székely nyelvjárás kivételes helye és helyzete a változó időben. In: Péntek János – Visy Zsolt (szerk.): *Hagyomány, változatosság és változás a székely nyelvjárásban*. (Énlaka-konferenciák VII.) Pro Énlaka Alapítvány – Nemzetstratégiai Kutatóintézet – Pécsi Tudományegyetem, Énlaka – Budapest – Pécs, 2020. 23–34.
- Péntek 2016–2018.** Péntek János (szerk.): *A moldvai magyar tájnyelv szótára. I/1–2. Moldvai magyar – közmagyar rész. II. Közmagyar – moldvai magyar rész*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2016–2018.
- Tánczos 2008a.** Tánczos Vilmos: Nyelvi képek, proverbiumok szótára. In: Tánczos Vilmos: *Elejtett szavak. Egy csíki székely ember nyelve és világképe*. Bookart, Csíkszereda, 2008. 259–350.
- Tánczos 2008b.** Tánczos Vilmos: 777 proverbium Csíkszentkirályról. In: Kinda István (főszerk.): *Acta Siculica 2008. A Székely Nemzeti Múzeum Évkönyve*. Sepsiszentgyörgy, 2008. 543–580.
- Tánczos 2015.** Tánczos Vilmos: Az emberi testre és a testiségre vonatkozó metaforikus kifejezések Csíkszentkirály szókinésében. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények*, LIX. (2015) 2. sz. 117–142.
- Tánczos 2016.** Tánczos Vilmos: A vallással és az egyházi élettel kapcsolatos állandó nyelvi kifejezések egy csíki falu (Csíkszentkirály) szókinésében. In: Bihari Nagy Éva – Keményfi Róbert – Marinka Melinda – Kavecsánszki Máté (szerk.): *Diptichon. Tanulmányok Bartha Elek tiszteletére*. Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék, Debrecen, 2016. 436–448.

- Tánczos 2017.** Tánczos Vilmos: Nyelvi megnyilatkozásokat jelölő tájszók és állandó szókapcsolatok egy csíki falu (Csíkszentkirály) szókincsében. In: Benő Attila – Fazakas Annamária (szerk.): *Stilus virum arguit – A stílus elárulja az embert. Köszöntő kötet Máthé Dénes 65. születésnapjára.* (Egyetemi füzetek 34.) Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kolozsvár, 2017. 162–178.
- Tánczos 2019.** Tánczos Vilmos: A kaszálás módja. In: Tánczos Vilmos: *Elejtett szavak. Egy csíki székely ember nyelve és világképe.* Bővített és javított kiadás. Hargita Kiadóhivatal – Székelyföld Alapítvány, Csíkszereda, 2019. 21–62.
- Tánczos 2022.** Tánczos Vilmos: Zoomorfizmuson alapuló metaforikus képek egy székely falu (Csíkszentkirály) tájnyelvében. In: Nagy Dóra–Nagy L. István (szerk.): *A Magyarságkutató Intézet Évkönyve 2021.* (A Magyarságkutató Intézet Kiadványai) Magyarságkutató Intézet, Budapest, 2022. 425–458.

Forthcoming dialect dictionary of a Székely (Szekler) village (Csíkszentkirály)

(Editorial principles and excerpt: vernacular terms for horse-keeping)

ABSTRACT: For about two decades, I have been collecting the Székely regional language of a Csík village, Csíkszentkirály and recording the language material in a dictionary-like manner. This still ongoing work includes the collection of both regional words and language structures larger than words (sayings, proverbs, situational sentences, greeting formulas, curses, supplications, mockers, phrasal verbs, folk rhymes, etc.) as well as their classification into a dialect dictionary.

This report describes the methods of the fieldwork, the editing principles of the dictionary and the structure of the entries. This is complemented by an excerpt that includes entries on a particular topic, the dialect terms related to horse breeding.

KEYWORDS: dialects, dialectology, regional words, proverbium, Szeklerland (Székelyföld), horse breeding